

Şəkil 1. Bakı arxipelaqında sahə və dərinliklər üzrə geotemperatur rejiminin dəyişməsinin xəritələri: a) 3000 m, c) 5000 m, e) 7000m

BAKİ ARXİPELAQININ LOKAL QALXIMLARININ GEOTERMİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏDAR NEFT-QAZ PERSPEKTİVLİYİ

Əliyeva X.R. II kurs magistrantı

Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

Höviznin geotermik şəraitini öyrənmək, kəsiliş üzrə neft və qazın əmələgəlməsinin əsas zonalarına uyğun gələn temperatur intervallarının hansı dərinlikdə yerləşmələrini təyin edib, hər bir potensial neft ana qatının hansı neftqaz-əmələgəlmə zonasında yerləşdiyini aşkar etmək mümkündür [1].

Bakı arxipelaqında 3000, 5000, 7000 m dərinlik intervalları üçün qurulmuş geotemperatur xəritələrinin hamısında onun şimal zonasında yəni Səngəçal-dəniz-Duvannı-dəniz-Xərə-Zirə adası və Ələt-dəniz strukturlarının yerləşdiyi ərazidə neftəmələgəlmənin baş zonasının ekstremal temperaturları 50-60-160-175°C təşkil edir. Bu temperatur intervallarına müvafiq olaraq 3000-3500-7000 m dərinliklər uyğun gəlir (şəkil 1, a,c,e). Artıq qeyd edildiyi kimi, nəzərə alsaq ki, palçıq vulkanları lokal istilik ocaqlarının yaranmasında mühüm rol oynayır və çox ehtimal ki, burada anomal istilik ocağının olması Bakı arxipelaqının vulkan mənşəli 8 adasından ən böyüyü olan Xərə-Zirə adasının burada yerləşməsi də temperatur rejiminə öz təsirini göstərmişdir.

Hal-hazırda burada 2 neft (Səngəçal-dəniz, Duvannı-dəniz), 1 neft-qaz (Xərə-Zirə), 3 neft-qaz-kondensat (Ələt-dəniz, Ümid, 8 Mart), 1 qaz-kondensat (Bulla-dəniz) yataqları istismar edilir. Müəyyən edilmişdir ki, neftli-qazlı ərazilərdə məhsuldar layların temperaturu yataqların işlənmə intensivliyindən asılıdır. Belə ki, laydan məhlul çıxarıldıqda birincinin temperaturu artır [2]. Bu da neftin məsaməli mühitdə hərəkətinə uyğun olaraq enerjinin səpələnməsi ilə əlaqədar istiliyin ayrılmasına da səbəb olur.

Baxılan tədqiqat sahəsində 3000-8000 m dərinlik intervalı MQ çöküntülərinin, 8000 m-13 km dərinlik intervalı isə Oliqosen-Miosen çöküntülərinin geotermik şəraitini əks etdirir.

Bakı arxipelaqında neftəmələgəlmənin baş zonasının başlanğıcı 2000-3000 m dərinlikdən 9-11 km dərinliyə qədər davam edir. Yəni bu göstərir ki, Bakı arxipelaqında 2000-3000 m-dən -9-11 km dərinlik intervalına düşən potensial neft ana süxurları neftəmələgəlmə ocaqları kimi, sənaye əhəmiyyətli neft hasil edə bilirlər.

Bakı arxipelaqı üçün temperatur qiymətlərinin təhlili nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, burada 3000-4000 m dərinliyə qədər protokatagenez, 9-11 km-ə kimi mezokatagenezin müxtəlif mərhələləri, 15 km -dən böyük dərinlik intervalında isə apokatagenez mərhələsi yerləşir. Bu göstərir ki, 3-11 km dərinlik intervalında yerləşən süxur kompleksləri neftəmələgəlmənin, 8500 m-13-15 km-ə qədər qazəmələgəlmənin baş zonasında yerləşirlər. Sərhəd izotermaları qeyd olunan dərinlik seysmogeoloji profildən göründüyü kimi, höviznin mərkəzində MQ-nin alt şöbəsi qazəmələgəlmənin, üst şöbəsi isə neftəmələgəlmənin baş zonasındadırlar [3]. Orta-üst Miosenin Bakı arxipelaqında üst hissəsi neftəmələgəlmənin, aşağı hissəsi isə qazəmələgəlmənin baş zonasındadırlar. Mərkəzi bölmədə isə orta-üst Miosen əsasən qaz əmələgəlmənin baş zonasında yerləşir. Alt Miosenin aşağı hissəsi artıq apokatagenez zonasındadır. Bu da onu deməyə əsas verir ki, alt Pliosen və Miosen çöküntüləri qeyd etdiyimiz kimi, neftəmələgətmə potensiallarını realizə etməkdədirlər.

Qeyd etmək lazımdır ki, Bakı arxipelaqının çökmə qatının kəsilişində üst Təbaşirdə ÜM-nin miqdarı 0,9-1,7 % arasında, Paleosen, Eosen, Oliqosen-Miosendə ÜM əhəmiyyətsiz dərəcədə az, MQ-da 0,2-1,0 % arasında dəyişir.

Deyilənlərdən göründüyü kimi, Bakı arxipelaqının MQ kəsilişinin təbii rezervuarları, neftəmələgəlmənin baş zonasında yerləşən və kifayət qədər ÜM potensialına malik olan alt Pliosen çöküntülərindən hasil olunan karbohidrogenlərlə qismən doydurula bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, Bakı arxipelaqında üst Təbaşir çöküntüləri kifayət qədər ÜM potensialına malikdirlər, bununla belə əgər bu çöküntülər neftəmələgəlmə potensialını tam realizə edə bilməyiblərsə onlar qaz-əmələgəlmənin baş zonasına düşdükdə belə ilk zamanda neft hasil etmələrini davam edə bilirlər.

Beləliklə, Bakı arxipelaqında Mezokaynozoy çöküntülərində sənaye əhəmiyyətli

yətli neftqaztörədə bilən Üst Təbaşirin, Paleogen-Miosenin və MQ - in potensial neft-qaztörədən obyektləridir.

Digər tərəfdən, UM –in katagenetik yetişməsi lay temperaturu ilə yanaşı, əlavə istilik axınının yaranmasına səbəb olan palçıq vulkanizmi ilə müşayiət olunan dinamik proseslərdən də asılıdır. Neft-qaz əmələgəlmədə dinamo-katagenezin hərəkətedici qüvvələrindən biri də sıxılma gərginlikləridir. Göründüyü kimi, geodinamik və tektonik fəal olan mənfi işarəli geostruktur elementlərdə, yəni dağlararası çökəkliklərdə sıxılma gərginlikləri, palçıq vulkanizmi və neft-qazlılıq bir-birilərini şərtləndirən və sıx əlaqədar olan proseslərdir [4,5].

Bakı arxipelaqı lokal qalxımlarının inkişaf xüsusiyyətlərinin təhlilindən aşağıdakı nəticələrə gəlirik.

Bakı arxipelaqının MQ kəsilişinin təbii rezervuarları əsasən neftqazəmələgəlmənin baş zonasında yerləşən Mezozoy, Paleogen-Miosen və qismən Pliosen çöküntülərinin nefttörədən laylarının neftləri ilə doydurulmuş ola bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Нариманов Н.Р. Геодинамическая обстановка обрамления Южно-Каспийской мегавпадины // "Azərbaycan Geoloqu", №10, 2005, с.26-32
2. Зоненшайн Л.П., Кузмин М.И., Натанов Л.М. Тектоника литосферных плит территории СССР. Кн. 2, М.: Недра, 1990, с.213-225
3. Nərimanov N.R., Xəlilov N.O., Xıdırova R.A. Pirallahı-Kəlkör əyiminin geotemperatur şəraiti və neftqazəmələgəlmə potensialı // ANT, №9, 2002, s.7-11
4. Мехтиев Ш.Ф. Избранные Труды. Баку: 2010, Nafta-Press, 468 с.
5. Нариманов Н.Р., Юсифов М.Г., Джавад-заде З.Н. Особенности развития локальных поднятий Гарабаглы, Кюрсянгя, Бяндован, Пирсагат в связи с перспективами их нефтегазоносности // Azərbaycan Geoloqu, 2010, № 14, с. 89-96